İran ile bitmeyen pazarlık

Mahmut GÜRER

ANKARA - İran ile Türkiye arasında imzalanan doğalgaz Mutabakatı'nın üzerinden tam 1 yıl geçti. Mutabakat İran ve Türkiye'ye yönelik uluslararası baskılar nedeniyle bir türlü sonuçlandırılamazken, fiyat ve **"mücbir sebepler durumunda doğalgazın kesilmesi"** dışındaki tüm konular üzerinde uzlaşı sağlandı. Ankara fiyatın çok önemli olduğunu ve anlaşmanın imzalanmasının 2009'u bulabileceğini belirtirken İran tarafı ise imzaların atılamamasının temel nedeni olarak **"ABD'nin Ankara'ya baskı yaptığı"** savını gerekçe gösteriyorlar.

Türkiye ile İran arasında 17 Temmuz 2007 yılında gerçekleştirilen doğalgaz mutabakatının üzerinden 1 yılı aşkın süre geçmesine karşın, taraflar hala tam bir anlaşma sağlayabilmiş değil... Özellikle fiyat ve doğalgazın sürekli akışı konuları Ankara'nın imza atmasına engel olan en önemli unsurlar olarak dikkat çekiyor. Temmuz ayında Tahran'a yaklaşık 10. kez giden Türk heyetinin ise bu kez uzlaşmazlıklar üzerinde durmak yerine, doğalgazın çıkarılması öngörülen Pars 20, 22, 23 doğalgaz havzalarına giderek incelemelerde bulunduğu öğrenildi. Bu ziyaretin ardından İran Petrol Bakanlığı tarafından kendilerine sunulan fizibilite (altyapı, petrol ölçümleri ve ürün kalitesi) raporlarını teslim alan Enerji ve Dışişleri bakanlıkları ile Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO) ve BOTAŞ yetkilerinden oluşan Türk heyetininin çalışmaları incelemek üzere Ankara'ya döndüğü belirtildi.

Mutabakat zaptının Anlaşmaya dönüştürülmesi durumunda, İran'ın 14 trilyon metreküp rezerve sahip Güney Pars bölgesindeki doğalgaz sahalarından üçü de **'ihalesiz olarak'** Türkiye'ye verilecek. Türkiye adına TPAO önce bu sahalarda yatırım yaparak sahaları geliştirecek. Çıkarılan doğalgazdan İran'a payı verildikten sonra kalan gaz, Türkiye'nin tüketiminde kullanılmak üzere Ceyhan limanına getirilecek. Üretilecek gazın bir kısmı da Türkiye-AB doğalgaz Boru Hattı'ndan (Nabucco) Avrupa'ya nakledilecek. Bu şekilde gerçekleştirilecek üretimin, Türkiye'nin mevcut tüketiminin yarısına yakın bir seviyede, yıllık 20 milyar metreküp olacağı bildiriliyor.

Türkiye ile İran arasında doğalgaz mutabakatının imzalanmasının üzerinden 1 yıl geçti. Mutabakat hala anlaşmaya dönüştürülemezken, Ahmedinecad yönetiminin Rusya kartını kullanması, Ankara'nın ise ABD baskısını bir türlü savuşturamaması imzaların atılmasını zorlaştırıyor. Temmuz başında Tahran'a giden Türk heyeti doğalgaz sahasını yerinde incelerken, fiyat konusundaki uzlaşının sağlanabilmesi için ise zaman gerektiği belirtiliyor.

Anlaşılan konular çoğunlukta

Türk ve İran heyetlerinin şimdiye dek yaptığı görüşmeler kapsamında anlaştığı konuların, anlaşamadığı konuların sayısından çok daha fazla olduğu görülüyor. Taraflar arasında mutabık kalınan unsurlar şöyle:

- Anlaşma kapsamında TPAO-BOTAŞ ile İran Ulusal Gaz Şirketi'nin ortaklığı ile Tahran Ticaret Odası'na kayıtlı yeni bir şirket kurulacak. Bu şirket İran kaynaklı olduğu için Türkiye ABD'nin petrol ambargosundan etkilenmeyecek.

- Kurulacak şirketin yüzde 51'i Türk tarafına ait olacak. Şirket İran'dan Türkiye'ye gelecek olan doğalgaz hattının döşenmesi, boru hatlarının geçtiği bölgelerin kamulaştırılması ile bölgede kurulacak petrol platformu ve rafinerilerinin inşasını üslenecek. Bu üslenme Türkiye'nin yaklaşık 12 milyar dolar seviyesinde yatırım yapmasını gerektirecek.

- Yatırımın yapılmasının ardından inşa süreci İranlı taşeronlar tarafından gerçekleştirilecek ve en fazla 2-2.5 yıl içerisinde tüm hat tamamlanarak işler hale gelmiş olacak. İran tarafında yer alan 1.800 kilometre de dahil olmak üzere toplam 2 bin kilometrelik hattın tamamının yapım ücretini BOTAŞ-TPAO ödeyecek.

- Şirketin yüzde 51 hissesi Türk şirketlerine ait olacağı için, Türkiye sadece doğalgaz aktarıcı değil, satıcı ülke durumunda olacak. Bu kapsamda İran'dan gelecek doğalgaz Türkiye-AB Doğalgaz hattına Türkiye tarafından üzerine kar koyularak satılabilecek. Bu madde kesin olacak ve değiştirilemeyecek. Ancak Türkiye'nin

İran'ın bu hattan Türkiye'ye gönderdiği Türkmenistan gazını satma hakkı bulunmayacak. İran Türkiye'ye hat aracılığıyla gönderdiği Türkmenistan doğalgazını sürekli notalar ile bildirecek.

- İran'dan çıkacak söz konusu doğalgaz, Tahran yönetiminin daha önce yaptığı anlaşmalarda olduğu gibi, doğrudan Türkiye tarafından İsrail'e satılamayacak. (Ancak Ankara bu sıkıntının KKTC aracılığıyla çözülebileceği görüşünü taşıyor.)

- Doğalgaz anlaşmasının süresi 2023 yılına kadar olacak. 2023 yılında koşullar yeniden gözden geçirilecek.

Anlaşılamayan unsurlar

İki ülke arasında anlaşılamayan 2 unsur bulunuyor. Bu unsurlardan birincisi fiyat konusu... İran doğalgazı Türkiye'ye yaklaşık 260 dolar seviyesinden satmak istiyor. Ancak Ankara en fazla 230 dolar verebileceğini belirtiyor. Ancak hem İranlı hem de Türk diplomatik kaynakları, fiyat konusunda ortada buluşmanın an meselesi olduğunu vurguluyorlar. Türk diplomatlar her iki tarafın teklifini biraz esnetmesi durumunda yakın süreçte bir anlaşmanın sağlanabileceğini belirtiyor.

Türkiye ile İran 2004 ortalarında doğalgaz görüşmelerinde istedikleri fiyatı karşı tarafa kabul ettiremeyince uluslararası tahkime karar vermiş, ancak taraflar hakemlerini belirlemedikleri için konunun Uluslararası Tahkim'de görüşmelerine geçilememişti. 2006 yılında ise hem doğalgazın anlaşma dahilindeki miktar kadar gelmemesi, hem de fiyat indiriminin gerçekleşmediği gerekçesiyle Ankara İran ile yaşanan sıkıntıyı kesin olarak tahkime götürmüştü. Tahkim süreci halen devam ederken, her iki taraf da tahkim sürecinden kendisinin sorumlu olduğunu öne sürüyor.

Mücbir sebepler yine sıkıntı

Üzerinde bir türlü anlaşma sağlanamayan fiyat dışındaki diğer konu ise, İran'ın **"mücbir sebepler"** olarak adlandırdığı **"beklenmedik gelişmelerin hattı etkilemesi sorunu..."** Ankara söz konusu maddeden hali hazırda büyük rahatsızlık duyduğu için, bu ifadenin yeni metinde yer almasını istemiyor. İran tarafı ise, bu madde olmadan anlaşmayı imzalamaya yanaşmıyor. İran 2007 sonu ve 2008 başında Türkiye'ye verdiği doğalgazı bu nedenden dolayı tamamen kesmiş, Ankara'nın konuyla ilgili notalarını ise, bu gerekçeyi öne sürerek dikkate almamıştı. Bu nedenle kış boyunca Türkiye İran'dan doğalgaz alamadığı gibi, spot piyasasından aldığı sıvılaştırılmış doğalgaza yaklaşık 250 milyon dolar para harcamak durumunda kalmıştı.

'ABD müdahale ediyor'

Konuyla ilgili olarak üst düzey bir İranlı diplomat ise, **Cumhuriyet Enerji**'ye açıklamada bulunurken ABD'nin anlaşmanın imzalanmasına doğrudan müdahil olduğunu ve sürecin işlemesini engellediğini savundu. Söz konusu diplomat, tam Ankara ile Tahran anlaşmayı imzalamak üzereyken, ABD'nin desteğiyle Irak doğalgazının Türkiye'ye gelmesi konusunun gündeme sanki yeniymişçesine atıldığını böylece, kendileriyle sürdürülen görüşmelerin yavaşladığını ileri sürdü. Üst düzey diplomat, **"Bizim doğalgazı satmaya, Türkiye'nin de almaya ihtiyacı var. İran**

Türkiye ile pazarlıkları bir türlü sona erdiremeyen İran son 1 yıl içerisinde tarihinin en büyük iki petrol anlaşmasına imza attı. Tahran yönetimi Çin ile 2.5 milyar dolarlık, Malezya ile ise 16 milyar dolarlık iki anlaşma yaptı. Ahmedinecad yönetiminin yakın süreçte Rusya ile de benzeri bir protokol imzalamasına kesin gözüyle bakılıyor.

Cumhurbaşkanı Mahmud Ahmedinecad'ın özel istemiyle Türkiye'ye 'yeni sahada' **tam 3 doğalgaz sahasını ihalesiz olarak verme kararı almışken, görüşmelerin bu derece yavaşlamasına anlam veremiyoruz. Dış mihraklar aradan çekilirse, biz Türkiye'ye, Türkiye de Avrupa'ya doğalgaz satar. Böylece iki komşu güçlenir ve zenginleşir"** değerlendirmesini yaptı.

Türkiye ile imzalayana kadar...

İran Türkiye ile pazarlıklara başladığı 2007 yılının 17 Temmuz tarihinden daha sonra iletişime geçtiği Çin ve Malezya Şirketleri ile ise çok ciddi anlaşmalar imzaladı. Her iki ülke de ABD'nin **"ambargo uygularız"** tehditine kulak asmadı. İlk anlaşma Çin'in Sinopec Şirketi ile gerçekleştirildi. Bu anlaşma Asya'da asrın anlaşması olarak nitelenirken, anlaşmanın esası Çin'in İran'dan petrol ve gaz alması ve İran'da önemli bir petrol yatağının geliştirilmesini kapsıyor. Anlaşmanın ayrıntılarında ise şunlar var:

- Çin önümüzdeki 25 yıllık bir dönem içinde İran'dan yılda 10 milyon metreküp sıvılaştırılmış doğalgaz (LNG) alacak.

- Çin Devlet Petrol Şirketi (SİNOPEC) vasıtasıyla İran'ın petrol ve doğalgaz sahalarında sondaj, arama, geliştirme faaliyetlerine katılabilecek, petro-kimya ve gaz sanayisinde, boru hatlarında, bunlarla ilgili hizmetlerde yatırım yapabilecek, ortaklıklar kurabilecek ve başka ilgili faaliyetlere de katılabilecek.

- Petrol alanında varılan anlaşmayla SİNOPEC, İran'ın Yadavaran petrol sahasını geliştirecek. Çok önemli ve zengin bir saha olan bu bölgeden, önümüzdeki 4 yıl içinde günde 300 bin varil ham petrol çıkarılabilmesi öngörülüyor. Anlaşma kapsamında çıkarılacak petrolün günlük 150 bin varilinin de Çin'e ihraç edilmesi öngörülüyor.

Bunun yanı sıra Malezya ile gerçekleştirilen anlaşma ise Çin ile yapılanan 6 katından daha fazla önem taşıyor. 16 milyar dolar değerindeki anlaşma ayrıca İran'ın tarihindeki en önemli doğalgaz anlaşması olması bakımından tüm dünyada ses getirmişti. Bu anlaşma kapsamında ise, Buşehr kentindeki Gülşen ve Firdevs doğalgaz havzasından çıkacak toplam 60 trilyon metreküplük doğalgazın tamamının Malezya tarafından kullanılması anlamına geliyor. Bu da Malezya'nın bir daha doğalgaz sıkıntısı yaşamasının neredeyse imkansız oluduğunu gösteriyor.

Rusya sırada

Tüm bunların yanısıra Cumhurbaşkanı Mahmut Ahmedinecad'ın teklifi üzerine Rusya da aynı bölgede yatırım gerçekleştirmeyi düşünüyor. Rusya daha önce Türkmenistan ve Kazakistan ile doğalgaz anlaşmaları yaparak Türkiye-AB Doğalgaz boru hattının gerçekleşmesini büyük oranda engellemişti. İran'ın Türkiye ile yaptığı pazarlıklarda doğalgazın fiyatından hiçbir biçimde geri adım atmamasının temel nedeninin de yapılan ve yapılacak olan bu anlaşmalar olduğu ifade ediliyor.

Dünyanın 4. büyük petrol üreticisi olan İran, bütün ülkelerdeki petrol ve doğalgazın yüzde 5'ini sağlıyor. ■